

[B] **DE PLOOIEN VAN DE FICTIE.**
“CLAUSEWITZ” VAN JOOST DE VRIES

In Joost de Vries' debuutroman *Clausewitz* gaat het hoofdpersonage, Tim Modderman, in de marge van zijn dissertatie over de politieke lading in het oeuvre van de in 1978 verdwenen cultschrijver Ferdynand LeFebvre, op zoek naar mogelijke redenen voor diens verdwijning. Hij bezoekt vrienden en kennissen van LeFebvre en volgt zijn vermeende spoor in Nederland, Engeland en op het eiland Kos in de hoop de schrijver ook daadwerkelijk te vinden. Veel wijzer wordt hij niet. Integendeel. Geconfronteerd met een stroom van tegenstrijdigheden, geruchten, onsamenhangende getuigenissen en complottheorieën moet hij uiteindelijk constateren dat zijn doel opgelost is in het niemandsland tussen fictie en realiteit.

Daarmee snijdt Joost de Vries geen nieuw thema aan. De motieven van de queeste en het mysterie zijn zo oud als de literatuur zelf en de meanderende doctorandus die tot het inzicht komt dat hij een spook najaagt, kennen we nog uit David Van Reybroucks *De plaag* (2001). Maar in tegenstelling tot *De plaag* is niets van dit alles gebaseerd op feiten. Althans, de figuur Ferdynand LeFebvre heeft niet echt bestaan. Hij is een verzinsel uit De Vries' literaire pen en de zoektocht zelf is al even fictioneel. Toch doet alles opmerkelijk echt aan. De Vries laat Tim gebruik maken van JSTOR, de *Times Literary Supplement*, een consequent wetenschappelijk notenapparaat en een schematische tekststructuur om zijn gedachten te ordenen. Daardoor is het al na het lezen van de proloog erg verleidelijk de naam 'Ferdynand LeFebvre' te googelen of in Wikipedia op te zoeken. Tevergeefs. LeFebvre blijft niet enkel voor het hoofdpersonage een spook, ook voor de lezer.

Het spook draagt echter een herkenbaar gewaad. Talrijke vage en concrete allusies en verwijzingen situeren hem in de kringen van Harry Mulisch en diens linkse vrienden in het Amsterdam van de jaren 1960. Op andere plaatsen verwijst hij naar Hermann Hesse (zoals in zijn romantitels *De Stepperuiter of Nacht in het Avondland*) of Gerard Reve. Het zou ons te ver voeren alle puzzelstukjes te duiden en in elkaar te passen. De recensies "Voortzetting van Mulisch met andere middelen" van Elsbeth Etty in *NRC Handelsblad* of "Van revolutie tot monkellachje"

van Hans Demeyer op www.dereactor.org geven een aantal interessante aanzetten.

Het creëren van een waarachtigheidseffect doet De Vries erg goed. Zijn romanopbouw is uitgebalanceerd, de dosering van de informatie tijdens de zoektocht uitgekiend, zijn stijl over het algemeen gecontroleerd en scherpgesteld. De roman bevat een polyfonie aan diverse stemmen van vroegere kennissen en vrienden van LeFebvre, evenals fragmenten uit zijn werk en biografie, wat doet denken aan A.S. Byatts *Possession* of Danielewski's *House of Leaves*. De Vries doorspekt het relaas bovendien met spitsvondigheden, boeiende anekdotes, beklijvende nevenvertellingen, historische faits divers, interessante inzichten in de ervaringen van de nevenpersonages enz. Daardoor is de roman niet enkel intrigerend omwille van de figuur van LeFebvre, maar in het algemeen heeft men als lezer het gevoel dat men iets bijleert.

Die diversiteit maakt het moeilijk om *Clausewitz* niet als een postmoderne roman te lezen. De vele allusies, het spel met de genres en de voortdurende vermenging van realiteit en fictie voldoen ruimschoots om de roman in dat vakje te stoppen. Op dat vlak kan men spreken van een geslaagde genreoefening. Het boek bulkt bovendien van de intertekstualiteit. Niet enkel combineert De Vries elementen uit de detectiveroman, de schrijversroman, de politieke roman, de avonturenroman, de journalistieke roman en de historische roman, maar het boek roept ook verbanden op met Carl von Clausewitz' *Vom Kriege*, W.G. Sebalds *Austerlitz* door het gebruik van foto's, Paul Austers *New York Trilogy* door een personage de naam van de auteur te geven, evenals met romans van auteurs waaraan hij in het verhaal refereert, zoals Mulisch' *De ontdekking van de hemel*. En er zijn er beslist nog heel wat meer.

Het spel met realiteit en fictie of met tekst en intertekst zijn slechts twee van de dualiteiten waarmee De Vries jongleert in *Clausewitz*. De individuele vrijheid tegenover de maatschappelijke gebondenheid speelt een centrale rol, evenals de tegenstelling tussen de generatie van Tim en deze die hij in zijn zoektocht naar LeFebvre tegenkomt. Daarin wordt duidelijk een lijn getrokken tussen de generatie van zestig en hun modernistische geloof in de kracht van kunst om maatschappelijke vooruitgang en vrijheid te bewerkstelligen, en het

postmoderne relativisme van Tim. Zijn engagement is uitgesproken opportunistisch en staat onverschillig tegenover elke vorm van idealisme. Hij plagieert zonder enige scrupules een onbekend boekje over Ferdynand LeFebvre voor zijn proefschrift, blijft grotendeels onbewogen door de politieke gebeurtenissen in Irak en Afghanistan en wandelt – ondanks een inferioriteitscomplex tegenover zijn oudere, mediagenieke broer – fluitend door het leven. Als hij LeFebvres zelfmoordbrief te schrijven, waardoor hij het raadsel rond zijn persoon handig de nek omwringt.

Die postmoderne insteek werkt aanstekelijk, maar tegelijk kan men zich afvragen of dat alles nog zo verfrissend is. Het hoogtepunt van de postmoderne experimenten ligt immers alweer een tijdje achter ons. Ook de problematisering van de link tussen realiteit en fictie is niet vernieuwend. Daarbij wordt de roman nogal volgestouwd met metaliteraire beschouwingen over de aard van waarheid, zodat het vaak wat redundant en pedant overkomt. Zo uit Tim expliciet dat waarheid een illusie is: “Waarheden zijn onmogelijk, hooguit ga ik ervan uit dat alle onwaarheden in kaart kunnen worden gebracht, en waar de plekken elkaar niet overlappen kan misschien, *misschien*, gezocht worden naar iets wat op een halve waarheid lijkt.” Toegegeven, De Vries levert een krachttoer in de manier waarop hij die opvattingen in de praktijk van zijn romanstructuur omzet, maar een beetje minder nadruk had het geheel wat lichter gemaakt.

Op verschillende plaatsen bezondigt De Vries zich ook aan vervlakking en simplificatie. Dat heb je nu eenmaal met dualiteiten. De schrijvers die zich in de cirkel van LeFebvre bewegen, lijken erg eendimensionaal en de academische wereld waarmee Tim een loopje neemt, heeft een wel erg karikaturaal karakter. De Vries wil duidelijk een aantal punten scoren, waardoor de geloofwaardigheid er wat bij inschiet. De complexiteit die hij in *Clausewitz* bijeenpuzzelt en die de roman zo intrigerend maakt, vervalt soms in spitsvondige, maar moeilijk verteerbare spelerei. Het vervolg kan dus nog iets beter. Als dat er al komt natuurlijk. De afrekening met LeFebvre is immers niet enkel een afrekening met de literaire generatie rond Mulisch en co., maar ook – in lijn met Barthes’

mort de l'auteur – met het mythische begrip van de auteur als zodanig. Dat De Vries zichzelf daarbij gepast tot nevenpersonage herleidt, doet vermoeden dat hij, net zoals LeFebvre, wil verdwijnen tussen de plooiën van de fictie. Wij gunnen het hem, maar hopen ook dat hij snel de weg naar zijn schrijftafel terugvindt.

JAN LENSEN

JOOST DE VRIES, *Clausewitz*, Prometheus, Amsterdam, 2010, 232 p.
